

СХВАЛЕНО
Вченою радою Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка
(протокол № 5 від «01» грудня 2025р.)

Програма
підвищення кваліфікації педагогічних працівників
за спеціальність: А4.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)»

Складники програми	Зміст програми
Назва програми	Сучасні тенденції розвитку історичної, правової та громадянської освітньої галузі. Модуль 3. «Трансформаційні процеси в історії людства в шкільному курсі історії»
Розробники	Згідно наказу ЦДУ ім. В. Винниченка № від 2025 року Керівник проєктної групи: Марченко Олег Миколайович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та всесвітньої історії Члени проєктної групи: 1. Ковальков Олександр Леонідович, доктор історичних наук, доцент кафедри історії України та всесвітньої історії 2. Житков Олександр Анатольович, доктор історичних наук, професор кафедри історії України та всесвітньої історії
Напрямок (найменування)	розвиток професійних компетентностей з історії, правознавства та громадянської освіти, сучасних фахових методик та технологій
Форми підвищення кваліфікації	Очна, дистанційна, очно-дистанційна на платформі Google Workspace for Education
Вид підвищення кваліфікації	Навчання за програмою підвищення кваліфікації.
Цільова аудиторія	Педагогічні працівники, вчителі історії, правознавства, громадянської освіти, керівники методичних об'єднань з історії, правознавства та громадянської освіти; керівники гуртків з історії, правознавства та громадянської освіти закладів освіти різних типів і форм власності.
Мета програми	Підвищення кваліфікації надання освітніх послуг, набуття нових та вдосконалення набутих раніше фахових компетентностей у межах професійної діяльності вчителя історії, правознавства та громадянської освіти, згідно вимог відповідного «Державний стандарт базової середньої освіти»;

	набуття особою досвіду виконання сучасних завдань та обов'язків згідно вимог Нової української школи.
Зміст програми (анотація)	<p>Модуль 3. Трансформаційні процеси в історії людства в шкільному курсі історії.</p> <p>Тема 1. Подолання заходоцентризму при викладанні історії країн Сходу у шкільному курсі історії.</p> <p>Тема 2. Литовсько-польська доба в історії України: нові підходи до проблеми еволюції державних інституцій.</p> <p>Тема 3. Спільне та особливе формуванні та функціонуванні Австрійської, Османської та Російської імперій у XVI–XVIII ст.</p> <p>Тема 4. Схід і Захід у нову і новітню добу: колоніалізм, неокolonіалізм, постколоніалізм.</p> <p>Тема 5. Актуальні питання трансформаційних процесів в шкільному курсі історії.</p>
Обсяг програми (тривалість)	45 год. /1,5 кред. ЄКТС, Передбачена можливість опанувати як всю програму, так й її окремі складові частини (мінімальний обсяг 30 годин або 1,5 кредити ЄКТС з урахуванням самостійної роботи). Строки виконання програми – 5 робочих днів.
Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться	<p>Загальні компетентності (ЗК)</p> <p>ЗК 1. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 3. Здатність до критичного мислення.</p> <p>ЗК 4. Здатність оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 7. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p> <p>ЗК 8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p>Фахові компетентності спеціальності (ФК)</p> <p>ФК 1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.</p> <p>ФК 2. Володіння основами цілепокладання, планування та проектування процесу навчання учнів.</p> <p>ФК 3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.</p> <p>ФК 4. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).</p> <p>ФК 5. Забезпечення охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими потребами) в освітньому процесі та позаурочній діяльності.</p> <p>ФК 7. Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.</p> <p>Спеціальні (предметні) компетентності (ПК)</p>

	<p>ПК 1. Здатність дотримуватися принципу науковості при трансляції наукових знань у площину шкільного навчального предметів історії, правознавства та громадянської освіти; здатність застосовувати набуті знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальноосвітньої школи ключових і предметних компетентностей відповідно до вимог державного стандарту з освітньої галузі «Історія».</p> <p>ПК 2. Уміння творчо добирати методи і засоби навчання історії, правознавства та громадянської освіти, спрямовані на розвиток здібностей учнів з урахуванням їх індивідуальних і вікових особливостей, міжособистісних взаємин школярів у групі та класі, усвідомлення рівних можливостей і гендерних питань.</p> <p>ПК 3. Здатність забезпечувати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з історії, правознавства та громадянської освіти, здійснювати діагностику, прогнозування ефективності та корекції освітнього процесу на основі вивчення психолого-педагогічних особливостей формування в учнів ключових та предметних компетентностей.</p> <p>ПК 4. Здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології, у тому числі й інформаційно-цифрові, для забезпечення високої якості навчально-виховного процесу, зокрема в умовах дистанційного та змішаного навчання.</p> <p>ПК 5. Здатність до організації взаємодії з різними суб'єктами з метою ефективної організації освітнього процесу та забезпечення права на освіту здобувачам освіти з особливими освітніми потребами</p>
Програмовані результати навчання	<p>ПРН 1. Знання та розуміння законодавчих і нормативно-правових актів, концепцій, основних напрямків і перспектив розвитку історії, правознавства та громадянської освіти.</p> <p>ПРН 2. Оволодіння сучасними методами, формами, засобами, інструментами навчання історії, правознавства та громадянської освіти (із врахуванням світового досвіду), зокрема дистанційного та змішаного навчання.</p> <p>ПРН 3. Уміння обирати та використовувати різні види, форми, методи і засоби реалізації педагогічного контролю, оцінювання якості знань учнів з історії, правознавства та громадянської освіти та моніторингових процедур у процесі визначення й оцінки якості освіти.</p> <p>ПРН 4. Уміння аналізувати власні компетентності, необхідні для успішного впровадження державної політики та освітніх ідей; вміння розробляти власну професійну траєкторію розвитку.</p>
Види діяльності	Лекція, практичне заняття, лабораторне заняття, майстер-клас, конференція з обміну досвідом, консультація, самостійна робота, тренінг, вебінар, «круглий стіл», методичні семінари тощо.

Результати підвищення кваліфікації	Підсумковий контроль, який може включати у себе один із наступних компонентів: вихідне тестування з оцінкою, методична розробка, підготовка тез, участь у конференції, презентація.
Строки виконання програми	Відповідно до плану-графіка підвищення кваліфікації педагогічних працівників
Місце виконання програми	Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка вул. Шевченка,1, м. Кропивницький.
Вартість надання освітньої послуги	Вартість 800 гривень
Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації	Сертифікат про підвищення кваліфікації.

Перелік літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-rovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
2. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
4. Закон України «Про професійний розвиток працівників» (редакція від 27.12.2019) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4312-17#Text>
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 р. № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».
6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 8 вересня 2020 р. № 1115 «Деякі питання дистанційного навчання», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 р. за № 941/35224.
7. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 р. № 2136 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
9. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (8ТЕМ- освіти)».

11. Роз'яснення МОН щодо підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників згідно Листа МОН України від 04.11.2019 №1/9-683
12. Типова освітня програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, затверджена Наказом МОН України №36 від 15.01.2018р. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-organizaciyi-i-provedennya-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-zakladami-pislyadiplomnoyi-pedagogichnoyi-osviti>.
13. Типові програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затверджені Наказом МОН України №457 від 23.04.2021 р. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-program-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv>.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва модулів/тем	Кількість кредитів ECTS	Кількість годин						Самостійна робота
			Загальний обсяг	Аудиторних				Самостійна робота	
				Всього	у тому числі:				
					лекції	практичні	Круглий стіл		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Модуль 3. Трансформаційні процеси в історії людства в шкільному курсі історії									
1.1	Тема 1. Подолання заходоцентризму при викладанні історії країн Сходу у шкільному курсі історії.	0,3	9	6	4	2			3
1.2	Тема 2. Литовсько-польська доба в історії України: нові підходи до проблеми еволюції державних інституцій.	0,3	9	6	4	2			3
1.3	Тема 3. Спільне та особливе формуванні та функціонуванні Австрійської, Османської та Російської імперій у XVI–XVIII ст.	0,3	9	6	4	2			3
1.4	Тема 4. Схід і Захід у нову і новітню добу: колоніалізм, неокolonіалізм, постколоніалізм.	0,3	9	6	4	2			3
1.5	Тема 5. Актуальні питання трансформаційних процесів в шкільному курсі історії.	0,3	6	3			3		3
	Підсумковий контроль (залік)		3	3					
		1,5	45	30	16	8	3		15
	Фактична тривалість навчання			30					

**Програми навчальних дисциплін
програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері післядипломної
освіти для осіб з вищою освітою**

**Назва програми: «Сучасні тенденції розвитку історичної, правової
та громадянської освітньої галузі»**

Галузі знань: А4 Середня освіта

Спеціальність: А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Модуль: Трансформаційні процеси в історії людства в шкільному курсі історії

**Назва навчальної дисципліни: Подолання заходоцентризму при викладанні історії
країн Сходу у шкільному курсі історії**

Цільовий компонент: Розкрити сучасні підходи до аналізу та трактування середньовічної, нової і новітньої історії держав і регіонів Сходу, викладанні відповідних тем у шкільному курсі історії.

Змістовий компонент: Поняття «Схід»: географічний, історичний та цивілізаційний контексти; Україна і Схід; еволюція уявлень про Схід в західній філософській та історичній думці; орієнталізм та заходоцентризм в європейській сходознавчій рефлексії; цивілізаційний підхід у вивченні й тлумаченні історії Сходу; місце історії і культури держав і регіонів Сходу у шкільному курсі історії; співвідношення шкільної й академічної версії історії Сходу; можливі шляхи і методи подолання заходоцентризму при викладанні сходознавчої проблематики в шкільному курсі історії.

Процесуальний компонент: форми: інтерактивна проблемна лекція, тренінгові заняття; методи: проблемного викладу, створення ситуації інтересу у процесі викладення, створення ситуації новизни.

Результативний компонент:

ПРН 2. Оволодіння сучасними методами, формами, засобами, інструментами навчання історії, правознавства та громадянської освіти (із врахуванням світового досвіду), зокрема дистанційного та змішаного навчання.

ПРН 3. Уміння обирати та використовувати різні види, форми, методи і засоби реалізації педагогічного контролю, оцінювання якості знань учнів з історії, правознавства та громадянської освіти та моніторингових процедур у процесі визначення й оцінки якості освіти.

**Назва навчальної дисципліни: Литовсько-польська доба в історії України: нові
підходи до проблеми еволюції державних інституцій**

Цільовий компонент: Розкрити сучасні підходи аналізу та трактування історичних процесів на території України литовсько-польської доби у шкільному курсі історії.

Змістовий компонент: Становище українських земель у складі Великого князівства Литовського (середина XIV – друга половина XV ст.). Українські землі в литовсько-московських відносинах кінця XV – першої половини XVI ст. Статус українських земель у складі Речі Посполитої (за Люблінською унією 1569 р.). Суспільно-економічні процеси на українських землях в другій половині XVI – в першій половині XVII ст. Культурно-релігійне життя литовсько-польської доби: криза православ'я, Берестейська унія 1596 р. Феномен українського козацтва в контексті суспільно-політичного життя литовсько-польської доби. Українська національна революція (1648–1676 рр.).

Процесуальний компонент: форми: інтерактивна лекція, тренінгові заняття; методи: проблемного викладу, створення ситуації інтересу у процесі викладення, створення ситуації новизни; інтерактивні засоби: презентація.

Результативний компонент:

ПРН 2. Оволодіння сучасними методами, формами, засобами, інструментами навчання історії, правознавства та громадянської освіти (із врахуванням світового досвіду), зокрема дистанційного та змішаного навчання.

ПРН 3. Уміння обирати та використовувати різні види, форми, методи і засоби реалізації педагогічного контролю, оцінювання якості знань учнів з історії, правознавства та громадянської освіти та моніторингових процедур у процесі визначення й оцінки якості освіти.

Назва навчальної дисципліни: *Спільне та особливе у формуванні та функціонуванні Австрійської, Османської та Російської імперій у XVI–XVIII ст.*

Цільовий компонент: Розкрити сучасні підходи до аналізу та трактування становища та динаміки політичних, економічних та культурних трансформацій Австрійської, Османської та Російської імперій у Ранньомодерний час у шкільному курсі історії. Шляхи реалізації сучасних підходів в освітніх галузях чинних освітніх програм НУШ.

Змістовий компонент: Особливості політичної історії Османської, Австрійської та Російської імперій у XVI–XVIII ст. Їхній адміністративний поділ, система влади, структура органів центрального та місцевого управління. Специфіка соціальної структури населення імперій, їхнє економічне, політичне, правове, конфесійно-релігійне становище. Специфіка розв'язання в імперіях низки питань: балансу влади між центром та регіонами, сприйняття панівними колами необхідності проведення реформ та модернізації країн, порівняння глибини здійснених модернізаційних заходів у різних сферах суспільства тощо. З'ясування правового, соціально-політичного, економічного становища народів в імперіях. Особливості реформ правителів в Османській, Габсбурзькій та Російській імперіях у період т.зв. «освіченого абсолютизму» (порівняльний аналіз спроб модернізації, які проводилися Марією Терезією, Йосипом II, Петром I, Катериною II, Селімом III. Зовнішні відмінності імперій.

Процесуальний компонент: форми: інтерактивна лекція; методи: проблемного викладу, створення ситуації інтересу у процесі викладення, створення ситуації новизни; інтерактивні засоби: презентація.

Результативний компонент:

ПРН 2. Оволодіння сучасними методами, формами, засобами, інструментами навчання історії, правознавства та громадянської освіти (із врахуванням світового досвіду), зокрема дистанційного та змішаного навчання.

ПРН 3. Уміння обирати та використовувати різні види, форми, методи і засоби реалізації педагогічного контролю, оцінювання якості знань учнів з історії, правознавства та громадянської освіти та моніторингових процедур у процесі визначення й оцінки якості освіти.

Назва навчальної дисципліни: *Схід і Захід у нову і новітню добу: колоніалізм, неокolonіалізм, постколоніалізм*

Цільовий компонент: Розкрити сучасні підходи аналізу та трактування історичних процесів на території України у давні часи та в середньовічний період у шкільному курсі історії.

Змістовий компонент: Поняття про колоніалізм та імперіалізм; колоніальні імперії нового часу як особливий історичний тип імперії; методи і засоби колоніального управління й експлуатації; колоніалізм і модернізація держав і регіонів Сходу; зворотній вплив колоній на метрополії Заходу; деколонізація і вибір шляхів розвитку нових суверенних держав; проблема неокolonіалізму; постколоніалізм як статус і як дискурс; проблеми колоніалізму, неокolonіалізму й постколоніалізму й Україна.

Процесуальний компонент: форми: інтерактивна проблемна лекція, тренінгові заняття; методи: проблемного викладу, створення ситуації інтересу у процесі викладення, створення ситуації новизни.

Результативний компонент:

ПРН 2. Оволодіння сучасними методами, формами, засобами, інструментами навчання історії, правознавства та громадянської освіти (із врахуванням світового досвіду), зокрема дистанційного та змішаного навчання.

ПРН 3. Уміння обирати та використовувати різні види, форми, методи і засоби реалізації педагогічного контролю, оцінювання якості знань учнів з історії, правознавства та громадянської освіти та моніторингових процедур у процесі визначення й оцінки якості освіти.

Назва навчальної дисципліни: *Актуальні питання трансформаційних процесів в шкільному курсі історії*

Цільовий компонент: Розкрити зміст та особливості викладення матеріалу з проблем модернізаційних процесів в країнах світу за різний хронологічний час на уроках всесвітньої історії та історії України, враховуючи освітні програми Нової української школи.

Змістовий компонент: Розглянути та проаналізувати найкращі досягнення педагогів регіону у викладанні історії та громадянської освіти, з'ясувати зміст шкільних освітніх програм, у тому числі й програму Нової української школи щодо тем, які охоплюють проблеми трансформаційних процесів в шкільному курсі історії, визначити шляхи реалізації сучасних підходів щодо зазначених питань в освітніх галузях чинних освітніх програм.

Процесуальний компонент: круглий стіл, тренінгові заняття, інтерактивні засоби: презентація, інтерактивна лекція, методи: проблемного викладу, створення ситуації інтересу у процесі викладення, створення ситуації новизни.

Результативний компонент:

ПРН 1. Знання та розуміння законодавчих і нормативно-правових актів, концепцій, основних напрямків і перспектив розвитку історії, правознавства та громадянської освіти.

ПРН 2. Оволодіння сучасними методами, формами, засобами, інструментами навчання історії, правознавства та громадянської освіти (із врахуванням світового досвіду), зокрема дистанційного та змішаного навчання.

ПРН 4. Уміння аналізувати власні компетентності, необхідні для успішного впровадження державної політики та освітніх ідей; вміння розробляти власну професійну траєкторію розвитку.

Список рекомендованої літератури:

Законодавчі акти, науково-методична література:

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>

4. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

5. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=22daac6a-f0db-4de0-8d49-47aa6b2ecb99>

Література до лекцій:

Тема: *Подолання заходоцентризму при викладанні історії країн Сходу у шкільному курсі історії*

1. Головченко В. І., Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): навч. посіб. Київ: Либідь, 2010. 520 с.
2. Городня Н. Д. Історія країн Азії та Африки у XX столітті: курс лекція. Навчальний посібник для студентів історичного факультету. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 284 с. URL: https://for.history.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2023/04/Gorodnia_Istoriija-Asiji_Afryky_2023_pr.pdf
3. Іржавська А. П., Терещенко Т. В. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу: навч.-метод. посіб. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 415 с.
4. Нова історія Азії та Африки (термінологічний і понятійний довідник): Навчально-методичний посібник / Авт.-упор. О. Ковальков. Кропивницький: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард»», 2107. 300 с.
5. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): підручник. Київ: ВЦ Академія, 2012. 376 с.
6. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). Київ: Либідь, 2007. 560 с.
7. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії і Африки. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 288 с.
8. Світова історія XX–XXI століть. Енциклопедичний словник. У 2 т. Т. 1. А–К / за ред. І. Підкови і Р. Шуста. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 682 с.
9. Світова історія XX–XXI століть. Енциклопедичний словник. У 2 т. Т. 2. Л–Я / за ред. І. Підкови і Р. Шуста. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 752 с.
10. Шлапак А. В. Хронологічні таблиці з Нової історії країн Азії та Африки XVI – поч. XX ст. Київ: Саміт-книга, 2018. 464 с.
11. Філоретов В. М. Новітня історія Азії та Африки (1918–1945 рр.). Навчально-методичний посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. 248 с.

Тема: *Литовсько-польська доба в історії України: нові підходи до проблеми еволюції державних інституцій*

1. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ: Критика, 2015. 144 с.
2. Таїрова-Яковлева Т. Г. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність / Пер. з рос. Н. Єгоровець; Наук. ред. В. Щербак. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2015. 424 с.
3. Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура / Ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бачинська, В. Горобець (заст. відп. ред.), В. Матях (відп. секр.), Ю. Мицик, В. Степанков, Я. Федорук, Т. Чухліб (заст. відп. ред.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. 671 с.
4. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид., перероб. та розшир. Київ, 2005. 584 с.

Тема: *Спільне та особливе формуванні та функціонуванні Австрійської, Османської та Російської імперій у XVI–XVIII ст.*

1. Єславіч Б. Історія Балкан. Т. 1. XVIII і XIX століття. Київ: Свенас, 2003. 512 с.
2. Зінько Ю.А., Калитко С.Л., Кравчук О.М., Поп І.І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
3. Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів/ за ред. Л. Зашкільняка. ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 658 с.
4. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / пер. з німецької

Х. Назаркевич, наук. ред. М. Крикун. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. 360 с.

5. Марченко О.М. Риси суспільно-політичних трансформацій у Московській державі у XVII ст. *Уманська старовина*. Вип. 8. 2021. С. 63–80.
6. Марченко О.М. Риси суспільно-політичних трансформацій в Російській імперії початку XVIII ст. *Уманська старовина*. Вип. 9. 2022. С. 27–39.
7. Марченко О.М. Трансформаційні перетворення в Російській імперії під час правління Павла I: спроби та наслідки. *Уманська старовина*. Вип. 10. 2023. С. 43–55.
8. Марченко О.М. Порівняльна характеристика реформ в Австрійській та Російській імперіях другої половини XVIII ст. *Актуальні питання у сучасній науці*. Серія “Історія та археологія”. Випуск № 3(21). Київ. 2024. С. 1141–1154.
9. Плохий С.М. Походження слов’янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ: Критика, 2015. 456 с.
10. Плохий С.Н. Потерянное царство. Поход за имперским идеалом и сотворение русской нации (с 1470 года до наших дней). Москва: Corpus (АСТ), 2021. 500 с.
11. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): підручник. Київ: ВЦ Академія, 2012. 376 с.
12. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). Київ: Либідь, 2007. 560 с.
13. Снайдер Т. Перетворення націй: Польща, Україна, Литва, Білорусь, 1569–1999 / пер. з англ. А. Котенко, О. Надтока. Київ: Дух і літера, 2012. 460 с.
14. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини / пер. з англ. А. Портнов, С. Савченко. Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с.
15. Цьольнер Е. Історія Австрії / пер. з нім. А.Онишко та ін. Львів: Літопис, 2001. 712 с.
16. Шпорлюк Р. Імперія та нації: з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусії. Київ: Дух і літера, 2000. 354 с.

**Тема: Схід і Захід у нову і новітню добу:
колоніалізм, неокolonіалізм, постколоніалізм**

1. Баталов О. А. Колонії в історико-політичній перспективі: спроба систематизації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2017. Вип. 31. С. 12–16.
2. Баталов О. А. Постколоніальні дослідження в політичній теорії. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*. 2016. Вип. 30. Харків. С. 5–7.
3. Головченко В. І., Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): навч. посіб. Київ: Либідь, 2010. 520 с.
4. Городня Н. Д. Історія країн Азії та Африки у XX столітті: курс лекція. Навчальний посібник для студентів історичного факультету. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 284 с. URL: <https://for.history.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2023/04/Gorodnia-Istoriya-Asiji-Afryky-2023-pr.pdf>
5. Долід В. В. Теоретичні засади та проблемні питання визначення сутності категорії «постколоніалізм». *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2012. Вип. 23. С. 20–28.
6. Ковальков О., Савченко О. Політика СРСР на деколонізованому Сході в 1960–1980-х рр.: неокolonіалізм, теорія «соціалістичної орієнтації» чи постколоніальний підхід? *Історія & Археологія*. 2025. Вип. 1. С. 255–273.
7. Колоніалізм в історії країн Сходу (Актуальні проблеми вивчення): Навчально-методичний посібник / Упор. О. Ковальков. Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії “Авангард”», 2014 р. 96 с.
8. Орлова Т. Феномен імперіалізму в історичному аспекті. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. №1. С. 101–107.

9. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): підручник. Київ: ВЦ Академія, 2012. 376 с.
10. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). Київ: Либідь, 2007. 560 с.
11. Саїд Е. Культура й імперіялізм / пер. з англ. Київ: Критика, 2007. 608 с.
12. Саїд Е. Орієнталізм / пер. з англ. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 512 с.
13. Троян С. С. «Зміна парадигм» у сучасній історіографії: орієнталізм і постколоніальний дискурс. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2012. Вип. 23. С. 3–19.
14. Троян С. С. Метод Едварда Саїда: від орієнталізму до постколоніальних студій. *Історична пам'ять*. 2015. Вип. 33. С. 9–16.
15. Троян С. Орієнталізм і постколоніальний дискурс у контексті «постмодерністського виклику». *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2015. Вип. 24. С. 345–354.

Інформаційні ресурси:

1. Інститут історії України. URL: <http://history.org.ua/0/?l=1>
2. Історія козацтва XV – XXI ст. URL: <http://www.cossackdom.com>
3. Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України: URL: <https://www.oriental-studies.org.ua/uk/home/>
4. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/>
5. Кабінет міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
6. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>

**Керівник навчання
за програмою**

Олег МАРЧЕНКО